

A jövő nemzeti könyvtárai – Quebecből nézve

Sauvageau, Philippe

A nemzeti könyvtárak feladata megőrizni és terjeszteni a nemzet publikációkban testet öltő szellemi örökségét – a jelen, de ugyanígy a jövőendő nemzedékek számára is. Mint az egyetlen ilyen feladatkörű dokumentációs intézménynek, a nemzeti könyvtárnak csaknem minden országban rendelkezésére áll a köteles példány intézménye, újabban már nemcsak a nyomtatott művek körében, hanem egyre inkább a géppel olvasható dokumentumokra, szoftvercsomagokra, s lényegében minden, az új technika által lehetővé tett közlésmódokra kiterjedően.

A nemzeti könyvtárak előtt álló egyik komoly kihívás az elkövetkező években: az összes ismert eszközzel biztosítani a gondjaikra bízott dokumentumok konzerválását, beleértve a tömeges savtalanítást, a lúgos, illetve tartós papír használatának előmozdítását. A nemzeti könyvtárak ugyanakkor tovább kell hogy fejlesszék a dokumentum-konzerválási eljárásokat. Ha egy nemzeti könyvtár feladja ezt, a konzerválásra és megőrzésre koncentráló hozzáállást, óhatatlanul eltávolodik saját létjogosultságától, minthogy nem lesz többé képes megfelelni a jövő nemzedékek ilyen vonatkozású igényeinek.

Bár a dokumentumok megővésének követelménye országról országra eltér, az uralkodó tendencia a dokumentumok eredeti állapotukban való megőrzése. A japán nemzeti könyvtár külön épületet tervez emelni, amely a földrengések gyakoriságára való tekintettel a nemzeti gyűjtemény minden művének egy-egy példányát őrizné. A francia nemzeti könyvtár a dokumentumok megővésének számítógépes módját képzeli el, amelynek keretében minden dokumentumnak lenne egy – kórlapra emlékeztető – mikrofilmlapja. Az ilyenfajta állománygondozás magától értetődően kiterjed a megrongálódott dokumentumok restaurálásának programjára, illetve annak végrehajtására. Ennek ellenére a jelen gazdasági helyzetben kevés vezető rendelkezik egy ilyen vállalkozáshoz szükséges költségvetéssel – s ez a tény külön kihívást jelent a könyvtárak számára.

Ami a köteles példányokat illeti, a nemzeti örökséggel összefüggő új technikák speciális problémákat jelentenek a nemzeti könyvtárak számára. Tanúi lehetünk olyan publikált dokumentumok születésének, amelyek kizárólag elektronikus formában léteznek, s amelyeket a távközlési technika a világ másik végéről is pillanatok alatt az otthonunkba varázsol. A könyvtárak még nem nagyon veszik észre, hogy ez a helyzet hatással van rájuk, de nemsokára ők is ráébrednek – amikor majd azt látják, hogy a nemzeti kiadványtermés nagy része ezt az utat kezdi követni. S ha nem akarjuk a nemzeti könyvtárat egy vasútállomáson működő kiosk rangjára degradálni, a könyvtárosoknak érdekeltté kell válniuk az elektronikus publikáció fejlődésében. Ez valószínűleg kihívás egy olyan jól definiált intézmény számára, amely a nemzet kiadványtermését akarja az állományában tükrözni. A nemzeti könyvtárnak meg kell találnia azokat az eszközöket, amelyek lehetővé teszik az ilyen szövegek gyűjtésével, feldolgozásával és megővésével kapcsolatos szerepének hiánytalan betöltését (pl. arra való tekintettel, hogy a katalogizálásnak meg kell előznie a szöveg terjesztését).

A dokumentumok megőrzése a nemzeti könyvtárakban értelmetlenné válik, ha az állampolgárok nem férhetnek hozzá ehhez a nyomtatásban meglévő örökséghez. A szellemi örökség hozzáférhetővé tételéhez hely is kell. Nem véletlen, hogy az elektronikus publikáció és az Internet korában nagy nemzeti könyvtárak építésének, illetve renoválásának lehetünk tanúi (pl. Párizsban és Alekszandriában – az utóbbinak szimbolikus jelentősége is van, a világ könyvtártörténete szempontjából). Ezek az eredmények – amelyeket eltökélt politikai akarat tett lehető-

vé – mutatják, milyen jelentőséget tulajdonítanak egyes országok a nemzeti könyvtáraknak (a gyűjtemény értéknövekedésének), illetve azok potenciális olvasótáborának. A nemzeti könyvtárak sokféle szolgáltatást kell nyújtsanak: ilyen a nemzeti bibliográfia, a kiadói tevékenység, a könyvtárközi kölcsönzés, a CD-ROM – és mind inkább a szövegekhez való teljes körű számítógépes hozzáférés.

Az állomány hozzáférhetővé tételének tipikus módja a dokumentumok helyszínen történő tanulmányozása. A nemzeti könyvtár igen gyakran bizonyul az utolsó lehetőségnek a ritkább dokumentumok megtalálásában – a gyűjtemény átfogó jellegének köszönhetően, továbbá azért, mert a tárolási körülmények megóvják ezeket a dokumentumokat a megrongálódástól. A nyomtatott szellemi örökség jövője nemzedékek számára való megővésének felelőssége persze másfajta hozzáférést indokol a dokumentumokhoz, mint más dokumentációs intézményekben. Az állomány értéknövelésének ez a megkülönböztető jellegzetessége és gyakorlata egy paradoxon, hiszen a nemzeti könyvtár hatásköre az egész országra kiterjed, s ugyanakkor a nemzeti könyvtár egy bizonyos városban (szokás szerint a fővárosban) fejt ki tevékenységét, tehát aki használni akarja a gyűjteményt, annak a fővárosban kell laknia, illetve oda kell utaznia. Az új technikai eszközök igen értékesnek bizonyultak az ilyenfajta korlátozások tekintetében: a dokumentumok (önálló kötetek, sorozati kiadványok, iko-

nográfiaiak stb.) digitalizálása a számítógépes hálózatok révén az ország bármely részén lehetővé teszi a hozzáférést a teljes szöveghez, a képekhez és hangzó anyagokhoz, az Internet pedig ezt a hozzáférést az egész világra kiterjeszti.

A nemzeti könyvtárak természetesen nem vártak az új technika megjelenésére, a könyvtárközi kölcsönzés révén eddig is lehetővé tették a hazai és külföldi hozzáférést. Protokollokat fejlesztettek ki a különböző könyvtártípusok és a nemzeti könyvtár közötti adatcserére. Ezen a téren meg kell emlékeznünk a British Library tevékenységéről, amely a könyvtárközi ellátó központja (Document Supply Centre) révén évente több mint 3,5 millió kérést regisztrál (ebből 800 ezer külföldről érkezik). A legtöbb kérést fénymásolatok formájában (a Központ 112 másológéppel rendelkezik), illetve mikrodokumentumokkal elégítik ki. A válaszok több mint 42%-át küldik meg postán. A számítástechnikai eszközök kétségtelenül hozzájárultak a Központ munkájának hatékonyabbá válásához. A nemzeti könyvtárak előtt megnyíló kommunikációs lehetőségek tovább segítik a dokumentumok nagy mennyiségéhez való hozzáférést – akkor is, ha az olvasók szolgáltatásának korszerűsítésével járó magasabb költségek összeegyvetése a költségvetés megkurtításával komoly fejtörést okoz a könyvtárigazgatóknak.

(Tömörítette: Mándy Gábor)

2,3 millió dokumentumleírást konvertál az OCLC a New York Public Library tudományos könyvtárai számára; így online lesz használható a 800 kötetes szótárkatalógus anyaga.
(*Information Management Report*, 1996. okt.)